

NAŠA MISEL

Leto II.

OMLADINSKI KULTURNO - POLITIČNI LIST

Štev. 11 (26).

Izhaja štirinajstredneno

V Ljubljani, 10. marca 1937

Celoletna naročnina znaša 18 Din

Ljubljana, 10. marca 1937.

Pred kratkim je poteklo dvajset let, odkar je umrl Vladimir Gačinić, idejni in politični vodja predvojne bosansko-hercegovačke revolucionarne omladine. To nam daje povod, da se na kratko spomnimo delovanja in idej takratne mlade generacije in osebnosti njenega voditelja Vladimira Gačinića.

Delovanje predvojne bosansko-hercegovačke revolucionarne omladine je bilo usodno za potek dogodkov, ki so se takrat odigrali na slovenskem jugu. Njena javna in podtalna revolucionarna akcija ni ostala osamljena na področju Bosne in Hercegovine, temveč se je razširila skoraj na ves slovanski jug in je združila tedanje omladinke v skupno politično akcijo, katere voditelja v Sloveniji sta bila Avgust Jenko in Ivan Endlicher. Delo te omladine je omajalo temelje Avstro-Ogrske monarhije, ki se je z vsemi sredstvi in silami trudila, da bi zatrla takratni omladinski pokret, katerega ideje so navduševale in ogrevale takratne omladinke in so z elementarno silo prodirale med vse sloje prebujajočega se naroda. Končno delo te omladine je bil sarajevski atentat, ki je prinesel sicer narodu nebroj muk in novega trpljenja, toda je na koncu koncev prinesel svobodo, h kateri so z elementarno silo težile takratne generacije.

Vodja te omladine, njen ljubljeneč, vzgojitelj in inspirator je bil Vladimir Gačinić. Kakor je predvojna omladinska generacija usodno vplivala na razvoj političnih dogodkov na slovenskem jugu, prav tako je Vladimir Gačinić usodno vplival na sovrstnike, in to vsled svojega visokega moralnega značaja. Bil je agitator, publicist, pesnik, pisatelj in neumorni delavec. Njegove ognjevite misli so kot iskre prehajale v mlade duše, njegova sugestivna moč je nepopisno vplivala na mlade ljudi, njegovo ime se je šepetalo po vseh srednjih šolah in izven njih.

Ideje vodnice, ki so navduševale predvojno revolucionarno omladino so bile nacionalizem in socialna pravičnost ter z njima zvezana ideja moralnega izpopolnjevanja in osebnega žrtvovanja za skupnost.

Ideja nacionalizma je visoko vzplamtel v mladih dušah in doprinesla nebroj žrtev za narod. Nacionalizem tedanje generacije je zahteval narodno svobodo, ki jo je hotel doseči z vsemi sredstvi, z elementarno silo in fanatizmom. Tedanja generacija se je živo zanimala za idejo socializma, od katerega je, zanikajoč razredni boj, prevzela njegove revolucionarne metode v borbi za nacionalno svobodo. Na znotraj je zahteval edinstvo jugoslovenskega naroda in ni priznal pri tem nikakih ovir, ki jih je ustvarila zgodovina.

Socialna ideja, ki je navduševala predvojno omladino, je temeljila na prepričanju in podzavestnem verovanju, da tvorijo jugoslovenski narod kmetje in delavci, delovno ljudstvo, ki je enotno in ne pozna stanov in socialnih razredov. Zanj se mora ustvariti nov in pravičnejši socialni ustroj. Socialna ideja predvojne omladine je bila naperjena proti tujim kapitalistom in proti fevdal-

Odjekuje na sve strane diskusija o jugoslovenstvu. Prividna je jalovost in praznina toga. Nije važno da se odmah sada nađe ono što je najglavnije, nego je važno, da neki duboki i ozbiljni motivi sve ljude silom guraju na to polje hrabrosti, vrlina i junaštva. Postoji jedan opšti i bezizuzetni nagon kod svih da se jugoslovenstvo odredi. Znači, da je jugoslovenstvo naš i suštastven a i opšti problem.

Treba razlikovati krajnji i idealni cilj, od razgovora kako da se realno korača, probija i dospe do toga cilja. Za naše osobine je karakteristika, da se više volimo da borimo oko onoga što će tek za vek ili više biti nego za ono što nas sve danas i bez odlaganja lično čeka. Ovo izvlačenje od proste i jednostavne dužnosti nije samo sebičnost i izdajništvo, nego je i naša prava, unutrašnja muka i nevolja. Jer treba preuzeti što predstoji, i teret lično poneti na plećima. To nikome nije prijatno, i odatle se vidi da mi nismo nenormalni ljudi.

U današnjoj dobro raspoloženoj zabuni predviđa se stalno, da se ideje ostvaruju prvo putem pojedinca, u čijem je ličnom cilju sadržan i opšti cilj, a tek onda i iza toga putem mase, i naposlje sa oboje zajedno. Ti pojedinci zovu se divnim imenima apostola, heroja i vodja. Bez tih pojedinaca, pa i kad u banalnoj povjesnici niso znani, ne mogu se ideje ostvarivati. Ako jugoslovenstvo, kao velika i razumna istorijska ideja među Slovenima na Balkanu, ima da bude ostvareno, moraće jugoslovenstvo prvo da ima izabrane zatočnike, junake, predvodnike.

Jugoslovenstvo je već imalo tako jednog apostola, heroja i vodju, koji je ogromno nadmašio i nadvisio sve ostale i pre i oko sebe. Njegova uzvišena i za uvek apsolutno vodeća funkcija legalizovana je i u narodu celom osveštana njegovom fragičnom pogibijom. Nije bez namere ako tvrdimo da je njegova istaknuta i apsolutno vladajuća funkcija u jugoslovenstvu za uvek osigurana i sublimirana do pravog mučeništva, — što je tek prava karakteristika herojstva. Užasna je pri tome pomisao da je delo Kajinovo bilo naše, rođeno. U nastaloj praznini osećalo se zaista strašno. Videlo se da nije baš to istina, da se uvek može bez onoga

nemu ustroju Avstro-Ogrske monarhije in je težila za gospodarskim osvobođenjem delovnega ljudstva.

Ideje nacionalizma in socialne pravičnosti je predvojna omladina ozko vezala in izpopolnjevala z idejo moralne izpopolnitve in osebnega požrtvovanja. V najradikalnejših manifestacijah duha takratne omladine, se je zrcalila religiozna utemeljenost njenih idej in zato ni čudno, da si je stavilo za vzor Šatova, junaka iz Besov, romana Dostojevskega. V tem se je razlikovala od starejših generacij, ki so bile pod vplivom liberalnih idej.

To so bile ideje predvojne revolucionarne omladine. One nam jasno kažejo dvig nacionalnega duha in nacionalne borbenosti, ki je preveval takratne generacije in je edini mogel ustvariti in priboriti narodno svobodo.

Ako pogledamo na ideje, ki danes prevladujejo v našem narodu in se pro-

koga više nema. Kada je veličina pala, priznalo se u tužnom i upornom čutanju kako je sva okolina bila neizabrana, slaba i mala.

No ma da je istorijski život našeg naroda bio usled toga restringiran, ipak je ostao životom, a glavna osobina života je moć reagovanja. Nasletstvo je ostalo, i nasletstvo je primljeno. No medijokriteti i pučina bili su baštinci, i baština nije bila ni zaslužena, ni razumljena. Tek, ideja je ostala živa, ma da u rastanjenom obliku. Zanimljivo je da se odmah s druge strane počelo ići čak i za tim, da se što pre i što jače istre, pobriše i zaboravi i spomen i delo i vrednost pravoga junaka.

Međutim, u stvari se nije ni moglo što promeniti niti se promenilo. I prividno i realno jalova i prazna diskusija o jugoslovenstvu, koja na sve strane odjekuje, samo je dokaz kako uvek biti mora. To jest: jače se za duhovnim hlebom. Razumnost ideje leži u tome, da je prime prvo izabrani, i da je oni ponesu. Danas je izgledalo doba samo na to čeka.

Jer, ideja jugoslovenstva je i bogata i raznovrsna i puna šarenila i zračenja u sve pravce, baš kao i život što je. Izostavljamo jednostrane i banalne titule iz politike, kulture i privrede. Junaci pesme i priče, junaci slike i skulpture, junaci muzike i poezije, junaci nauke i veštine, junaci filozofije i religije, svi ti junaci moraju tu ideju poneti, tako da se rasvetlana podigne na videlo svijetu. Ne izglasavati, ne diskutovati, ne konstituirati, nego je totalnu, a u svome pojedinačkom delu, junački čuvati, podizati, objasniti, pokazati, nju voleti i u nju verovati. Velik je red junaka koji su tu pozvani, i na koje se čeka, i bez kojih ideja nikada neće ući u život.

Ako je tako, onda je sve vrlo jednostavno: treba junake provocirati i izazvati, pa je sve gotovo. To zato nije moguće što bi onda pučina, masa i širina bila sposobna da makar i zaobilaznim putem ostvari ideju. A pučina masa i širina niti su to ikad bili kadri, niti su danas kadri. Dešava se sasvim obrnuto. Veštačkim putem, i sasvim lažnim sredstvima, kojima organizacije javnoga mnjenja i naročito privatne inicijative raspolazu, proizvodi se negativno i neistinito junaštvo. Ovo zakonsko pravilo sumraka ostvaruje se i danas na sve strane oko nas.

povedujejo z nam znano prepričevalnostjo in istinitostjo, vidimo, da so diametralno nasprotne onim idejam, ki jih je propovedovala predvojna omladina. Toda to ne pomeni, da bi bile te ideje zgrešene, temveč nam kaže na upad narodnega duha in z njim zvezanega čuta morale. Namesto narodnega edinstva se šopiri separatizem. Vsakdo skrbi le za samega sebe in stremi, da bi si pridobil čim več osebnih koristi. Ljudje niti malo niso pripravljeni, da bi doprinesli najmanjšo žrtev v korist skupnosti. Nič boljše slike nam ne nudi mlada generacija in zlasti ne univerzitetna omladina. Ona je verno ogledalo težkih časov, ki so prišli nad naš narod. Mi nacionalisti verujemo, da bo zopet prišel čas, ko se bo dvignil narodni duh, ki bo povedel narod v boljše čase. V našem delu nam je predvojna omladina, katere vodja je bil Vladimir Gačinić, vzor in neusahljiv vir za naše ideje in za naše delo.

Junak se rađa. Sva muka pučine i sva dužnost širine je jedino u tome da rođene i stvorene junačke osobine ne utamanjuje, nego da ih pronađene pomaže, krepí, neguje, i tako posredno doprinese tome, da se istorijski red stvari i događaja vrati opet u normalan kolosek. I da onda i tako ta razumna ideja pređe i pristupi u ostvarivanje. I svetska, a i naša istorija nas uči, i dokazuje nam, da se genije može da rodi u svakoj ljudskoj kolehi, i u svakoj ljudskoj skupini pa kako god mala, slaba i prezrena bila. Samo što hod genija ne ide preko ruža.

Jasna je stvar, da se može desiti, pa da se obori i gotov i razvijen junak. Isto je tako jasno da će red prilika nekada olakšavati posao junaka, a nekada otežavati ili čak i potpuno uništiti. Dakle, mnogo je važnosti na tome redu prilika i taj red prilika ima da se pripravi, spremi i ugodi, isto onako kao što se nevidljivi atomi i molekuli iznutra redaju, da dadu spolja određenu, simetričnu i jasnu sliku kristala.

To je danas država!

Država je ona istorijska tvorevina u kojoj treba da je spojena, salivena i sažeta subjektivna i sitna volja, i volja kao deo opštega i razumnoga, dakle jedna moralna količina i moralna celina, jedna realnost i stvarnost, u kojoj individuum ima i uživa slobodu, ali samo dotle i tako dok taj individuum hoće, zna i veruje ono što je zajedničko, neprolazno i opšte. Ukratko: cilj je države da pravi sadržaj ispunjava svako delo i uverenje pojedinca, i da uvek bude tu unutra, i da se uvek tu održi, pa kakogod u dimenzijama ne bilo ogromno.

No, država ne samo da može ako hoće, nego i kad neće ona mora da deluje na sve svoje pojedince i na sve njihove skupine. Ako govorimo o svesnim državama, onda su to skupine svesnih građana koji svi državu vode ukoliko je to u pojedinačkoj ljudskoj moći, i vode je čak i onda ako ne postoji defekt heroizma. Razume se da sa heroizmom je stvar obasjana do dna.

Ta jugoslovenska država postoji!

Poznate su priče i anegdote o okvirima, o površinama, o sudovima. Država nikad nikome nije bila samo okvir. Ona je određen, svestan i moralan sadržaj, i ona je instrumenat opštega, i oruđe zajedničkoga i iznutra. Jugoslovenska država mora da deluje jugoslovenski. Dakle, u duhu prethodeće, pretpostojeće ideje jugoslovenstva, isto onako kao što je u njoj već posejano seme potomaka. Država je i zgodna zaštita i palijativni zaklon, naročito u ona teška vremena kada heroja nema, i kada se mnogo govori o demokratijama. No ni u demokratijama ne postoje esencijalne opasnosti sve dotle dokle se i u njima mogu da izlegu orlovi.

U spomenutom delovanju države iznutra, treba stvari shvatiti tako da jedan stvoren događaj rada sam iz sebe druge, da se jedanputa otkaćena energija zbijanja ne uništava, nego samo transformiše, da su i posledice uzroci a i uzroci posledice, da se, dakle, u takovom stalnom, duže vremena održanom, a moralno vođenom državnom životu iznutra stvaraju i izgrađuju, ne samo kolebljiva strujanja snaga, nego i stanice novih transformacija i novih turbinskih vrtloga, koji iznenada, slučajno ili prividno veštački nastali ostaju onda trajni i daju efekte svoga neprekinutog delovanja i dalje i uvek, a sve u glavnom praveu diferencijalnog

potencijala, ovde između malog i velikog, između izdajenog i zajedničkog, između inokosnog i opšteg, dakle u pravcu više, bolje i razumnije ideje. Eto tako jugoslovenska država i mora a i svesno može da polaže i da učvršćuje temelje onakom redom prilika kako će za ostvarenje jugoslovenske ideje jedanputa biti najzgodnije.

Ne nastaju duboke, i kako se u ime idejnog lomi površno i individualno, neugodne smetnje. Prvi je sukob o samom instrumentu jugoslovenske ideje, dakle o jugoslovenkoj državi.

Treba imati jasan pogled na sadašnjost. Ideja jugoslovenstva, kolikogod bi neko mogao ili je zaista kadar da kaže priče o prošlosti, jeste samo utoliko sa prošlošću vezana ukoliko je ni iz sadašnjosti kao takovu posmatramo. Ko hoće da se osloni na istinito, taj mora u prvom redu voditi računa o sadašnjosti. Sigurno je, da se iz prošlosti, pa kakva god bila, ništa ni dobroga ni zloga neće izgubiti, niti se gubi. Jer samo ideja je sadašnje stanje i sadašnje vreme, a duh je besmrtn, dakle niti je prošao, niti će biti nego danas samo zaista jeste. Ali u životu valja imati probavljenu, a ne kusanu prošlost. Jer nikada i ni od koga nije jugoslovenska ideja jače, stvarnije, ozbiljnije, životnije, sudbonosnije uzeta, nego što je to sa jugoslovenskom državom. Jugoslovenska država je tako sama za sebe, i sem tragike svake junačke smelosti i svakoga junačkoga dela, nema ona ni oca, ni majke!

No, ako nema realnih jugoslovenskih začetnika, preteča i proroka, ona ima u sebi zbir plemenskih ili plemensko nacionalnih ili nacionalnih elemenata koji su istorijski već pre te države bili formirani i učvršćeni. Jugoslovenska država nije, dakle, postala ni iz haosa ni iz jednoličnih i bezvrednih znaka peska. Prethodili su, stvoreni su, i pretpostojali su bili i krupni i tvrdi oblici nekog neposrednog i stvaralačkog i trajnog istorijskog života. Čak je srpski deo imao i državu, i to ne državu kao deus ex machina, nego stogodišnjim životom muke, krvi i borbe sačuvanu i održanu sve do poslednjega časa.

Sa gledišta da je jugoslovenska ideja apsolutno veća i viša i razumnija od svih ostalih ideja među Slovenima na Balkanu, i sa gledišta, da je jedina osnovna misao sve istorije ljudi samo razumna misao, nije moguće da se u normalnom stanju pokrene da je pravac neprekinutog razvoja progresivne istorijske i slobodarske ideje među Slovenima na Balkanu jugoslovenska država i jugoslovenstvo. No, ako se ne može poreći takav cilj, ako se ne može negirati težak put da se do cilja dođe, svi se duhovi sukobljuju oko načina, a sve to zgusnuto i slegnuto oko jugoslovenske države.

Prethodeći elementi, iz kojih je jugoslovenska država sastavljena nastala, imali su svoje

puteve razvoja. Uzimamo da su svi ti putevi morali da vode istom, dakle konačno jugoslovenskom cilju, jer to je jedino razumno. Ali su ipak bili međusobno razdvojeni i drugačiji. Sve to je sada kao takovo i nepromenjeno ušlo u jugoslovensku državu. U sadašnjem duhu sadržani su zaista svi oblici i svi stepeni iz prošlosti.

Niti se sve očuvati, niti se sve uništiti može. Pojedinač prolazi kroz razna stanja obrazovanosti, i ostaje isti. Tako je i sa narodom, ako ga uzmemo kao život vrste gde se pojedinci menjaju, a vrsta uvek ostaje. No, osim i iznad fizičkoga, odsudna je uloga na duhovnom. Jer duh dejstvuje i razliva se i preko i iznad neposrednoga. U prethodećim elementima jugoslovenske države razliko je bio određen vrhovni stepen instinktivnog i svesnog duhovnog poimanja istorije. Taj vrhunac duhovnog poimanja istorije je u tome, da se u postignuću najopštijega i najzajedničkijega utopi sve što je pojedinačno, pa čak i da usko narodno bude ugašeno u široko narodno. To je zakon semena i ploda. Pa je tako jugoslovenska država plod svih semenih stremjenja svih elemenata. Taj plod niti je pripadao, niti pripada, niti će ikada samo jednome pripadati. Nego će, čak, možda kome morati biti i gorak zalogaj, kolikogod je željeno očekivan.

Ne mogući više birati, ne mogući ni obustavljati ni natrag vraćati tok istorijskog i opšteg dela, a opterećena i primljenim raznorodnostima i životom kao takovim, jugoslovenska država ima naročitu misiju. To je misija stvaranja i građenja. To je najviše pozvanje za svako ljudsko srce i za svaku ljudsku dušu. To je ono, što je u smrtnome besmrtno i što je u čovečanskom božansko. Jugoslovenska država je tvoračka. U prvom redu je jugoslovenska država jugoslovenski tvoračka.

Tvoračko se zbilo prvi put onda kada je jugoslovenska država stvorena. Ne ustavljajući se i ne propadajući, traje i ide živa snaga tvorački i dalje. Sada je oslonjena i osigurana na već stvorenome. A sada u tome stvorenome ima određeno polje svoga rada. Država jugoslovenska, kao objektivna egzistencija, postaje tako osnovnim središtem celoga života naroda, kako se on konkretno javlja u religiji i moralu, u nauci i umetnosti.

Tvoračka moć i vitalna sila jugoslovenske države mora da se okuša na religiji. Nema slobodnoga pojedinca bez svesnoga saznanja uzvišenoga. Jugoslovenska država mora da temelji na religiji. Samo religije daju tip država. Ludost je izmišljavati državu nezavisnu od religije, kao što je ludost hteti vedrima unositi religiju unutra. Bez heroja i mučenika ne može i neće biti države!

Tvoračka moć jugoslovenske države treba da se pokaže na obrazovanju nacije. Sve što se is-

tiče i zna kao zajedničko, više i opšte, oblik, u koji se saliva i dakle se razliva sve što jeste, to je obrazovanje nacije. Nema države ako nije prožeta duhom nacije. Taj duh je jedan naročiti sadržaj koji ima oblik opštega. A taj oblik je konkretizovan u državi kako ona jeste. Otuda je osnova obrazovane nacije moralno jedinstvo pojedinca i zajedničke slobode i volje. Tome životnom principu duh nacije daje svesnost. Životna vrednost države u pojedinu, to je jedino moralnost!

Ustav, određen i zakoni državni, to su prava građana države. Bregovi, šume, i vode, celokupna zemlja i sva priroda, to je spoljašnje imanje građana, to je domovina. Istorija države, dela i spomen otaca, to je unutrašnje blago, to je otadžbina. Sve je to zajedničko, sve to pripada svima. Ali i svi pripadaju tome. Jer je tako ispunjena i ostvarena jedna duhovna pretpostavka, i jer jedna volja i jedna sloboda hoće te zakone i tu državu. To je duh nacije, Jugoslovenska država ima za glavni zadatak: da se razvije i osnaži duh nacije!

Tvoračka moć jugoslovenske države bila bi bez razuma, kada bi se odvratila od umetnosti i od nauke. Duh nacije jeste naročiti i određen duh. Svako je dete nacije. Ali je i čedo vremena. Zato istorijski stepen razvika određuje i karakteriše duh. Posle religije glavni oblici svesti i slobode jesu umetnost i nauka. Taj duh nacije također daje osnovu i sadržaj, u umetnosti oblik i prestavu, a u nauci razbor i mišljenje. U svojoj iskonskoj istovetnosti sve je to nerazorivo vezano sa duhom države. Bez umetnosti i nauke koja joj pripada, nema države!

No, tvoračka moć jugoslovenske države, i kada obrazuje naročiti i određeni duh jugoslovenske nacije, ima svoj još viši cilj. U bodu svetske istorije jugoslovenska država je sa duhom svoje nacije jedan pojedinački deo. Viši cilj je ne biti određenim duhom nacije drugačije nego samo za to da se postane nedeljivim i nerazdvojenim u duhu svetskom. Tek tako postiže duh slobodnom svesti i volje poslednju istinu i ispunjava poslednju dužnost, i tek onda bude konačno što jeste i zašto jeste.

Bez obzira na vreme, na trajanje, na sve ono dugo, teško i mučno, kroza šta mora da se prođe, bez obzira na sva lakša gledišta, negacije, uspaljenost, pitalice i tvrdoglavost, jer i tuda mora da se prođe, bez obzira na sve strane i tude elemente što se ugnjezdile među nama, bez obzira na navike, divljaštva, bezobzirnosti i uzrujanosti naše krvi kakva jeste, govorimo jedino radi pozitivnog, smelog, poduzetnog junačkog, što čini osnovu prave i proste duše naše. Zato govorimo o jugoslovenskoj državi kao o jedinom i najvećem i najjačem što nas danas od propasti čuva.

Zagreb.

Prof. dr. Laza Popović.

Pismo z meje

Maribor, koncem februara.

Ze većkrat sem se hotel oglasiti, pa sem si vedno mislil, da pišete le o akademskih problemih in sem zato odlagal svoje tožbe s severne meje. Ker pa sem po vašem odgovoru na razpisano anketo spoznal, da želite čim širši krog dopisnikov, se oglašam.

Kdor pozna prilike ob naši severni meji, mora s obžalovanjem ugotoviti, da nobenega dela svoje domovine ne zanemarjamo v narodnostnem oziru tako, kakor baš severno obmejno ozemlje.

Mnogo je problemov, ki bi se jih morali lotiti, ako bi hoteli prikazati vse nepravilnosti, ki se tukaj gode, ako bi hoteli prikazati bedo in zapuščenost teh naših malih ljudi, ki stoje dan za dnem na naši narodnostni straži. Ob nje butajo valovi tujih aspiracij. Mi pa pričakujemo od njih, da možko vzdrže vse te poskuse, ne storimo pa ničesar, da bi jim olajšali ta odpor, ki ga ne nudijo le zase, ampak za nas vse, ki živimo za njihovimi hrbti v svobodni domovini.

Danes se hočem omejiti le na en sam tak primer, ki pa glasno kriči po remeduri.

Najlepša vinogradniška posestva so v rokah tujcev; mnoga celo v rokah tuje mrtve roke — nemških samostanov. Omenil bi samo krasne vinograde, ki so v lasti benediktinskih samostanov Admont in Št. Pavel na Koroškem. Poleg teh pa imajo svoja posestva različni »grofje«, »baroni«, »oberstik«, purgerski patriciji itd.

Vsako tako posestvo je živa rana na našem narodnem telesu, to so osnovne celice tujega vpliva na naše prebivalstvo, preko njih penetrira tuji duh v naš narod. Lastniki, ki žive večinoma v inozemstvu, imajo na teh posestvih svoje oskrbnike, ki uslužno pačijo svoja slovenska imena z različnimi »sch«, »tsch«, »gg« itd. V svojem klečeplastvu pred tujci-gospodarji zahtevajo isto od viničarjev, ki so v pravem pomenu besede brezpravna raja. Viničarski stan po teh vinogradih je najbornejši, nabednejši, kar jih je do sedaj sploh videl. Tuji gospodarji ne puste, da bi se organizirali v viničarskih društvih, ker se boje, da bi tam okrepili svojo samozavest in ne bili več slepi sužnji svojih gospodarjev. Njihov gospodarski položaj je slabši od najslabše plačanega tovarniškega delavca, saj je njihova mezda 2—3 Din.

Obmane istorije, ili kako se danas interpretira istorija

Nekada se govorilo da je istorija učiteljica života. Ta stara izreka sigurno je vredila i za nas, ukoliko smo mi nastojali uistinu da iz istorije, iz mnogobrojnih objektivnih činjenica, učimo. Istorija se ne može pristrano proučavati, ne možemo da istoriji naturujemo ideje i da je svojevolumno preinačujemo i tumačimo. Istorija je niz objektivnih naučnih činjenica — i one imaju da vrede bez obzira da li se to nama sviđa ili ne. »Ko hoće«, kaže Ciceron, »da državi štogod savetuje, treba da prvo dobro poznaje državu.« Država je produkt istorijskih činjenica i istina. Država je činjenica i, da bi se upoznala poslednja i najznačajnija činjenica u dugom uzročnom nizu, treba ih sve redom objektivno proučiti. »Ars longa, vita brevis.« Ovo »ars« može se slobodno zameniti sa »historias«, a značenje »historias« upotpuniti sa »veritas«. Tako dobivamo vrhovno pravilo istoriskoj proučavanju, vrhovni naučni kriterij koji treba da vredi za sve objektivne, kriterij koji upravlja svakim proučavanjem istorijskih nauka.

Nijedno naše vreme nije toliko puno obmana istorije i lažnog interpretiranja njezinog kao što je ovo današnje. To se tiče naročito nas, jednog dela našeg naroda, u kome se, po određenom planu, falsifikuje istorija ili se istorijske činjenice stavljaju u službu izvesne politike pa tako dobivaju na naročiti misao i suprotno značenje. *Takozvani hrvatski pokret »suspeo« je da istoriju učini svojom službenicom, t. j. da je učini neobjektivnom i nenaučnom, te da u takovu službu uposlji čitav niz »istoričara« kojima je »cilj« da od naučnih, istorijskih istina stvaraju ulične i palanačke bajke. Hrvatski pokret koji je, nažalost do danas dao veoma malo pozitivnoga u opštem smi-*

slu, hrvatsku narodnu istoriju — koja je proučavana decenijama naučno i objektivno od prvih naših istorijskih radnika — učinio je stranom i neistinitom da bi tako, preinačivanjem fakata i svojevolumnim prikazivanjem, utvrdio granice određene svojim političkim programom. To je odviše providno i naivno a da se ne bi opazilo. O hrvatskom pokretu tek će moći objektivna istorija, nakon nekoliko smirenih decenija, da izrekne svoj konačni sud. Ali, istorija svakako neće zaboraviti i to da je ona sama u doba pokreta proživljala svoj najtužniji period, da nije bilo dana u kom se nije crvenila od stida.

Hrvatski pokret ima svoj politički program. Taj je program isključivo hrvatski. Do danas bar još niko nije dokazao da to nije tako. I tome isključivom hrvatstvu ima da se služi sve što je hrvatsko. To je, s gledišta narodnog, lepo i toliko dugo lepo dok ne počinje da izaziva one koji hladnokrvno prate tok hrvatskog zbivanja i koji takođe imaju svoju istoriju, istorijske činjenice i neoborive realne rezultate tih činjenica. Hrvatski pokret sadrži u sebi velehrvatstvo i ono nastoji da se, na bazi »istorijskog dokazivanja«, utvrdi na što udaljenijoj tačci. Ovaj imperijalizam, koji možda (ako ćemo da govorimo s »državnopravnog« gledišta) ima nekog opravdanja u davnom, danas već samo arhivskom »istorijskom« pravu, — u prirodnom pravu, pozitivnom, narodnom (uzvešći teoriju da postoje dva zasebna naroda), danas nema nikakvog oslonca. Da govorimo otvoreno. Hrvatski pokret u svojoj političkoj propagandi nastoji da prikupi što više naših pokrajina pod svoje okrilje, isključujući hrvatsko. Proglašivši Hrvate zasebnim narodom, zasebnom kulturnom, socialnom i etničkom jedi-

nicom, on utvrđuje i zasebni hrvatski teritorij odnosno udara geografske granice »etničkom elementu« hrvatskom. Hrvatski pokret ide još i dalje, on kolevku prve srpske države takođe proglašuje, po nekoj porfirigenetskoj pripovetci, svojim teritorijem, nastojeći da Srbe potisne što više na istok, a one koji su ostali unutar njegovih granica, proglašuje takođe »etničkim elementom hrvatskim« — koji, kao i srpski, ne postoji »ni u istoriji« »ni u stvari«. Svemu tom poslu ima da služi istorija, ona treba da dokaže činjenice koje kao takove nisu nikada postojale; ona to ima da dokaže mimo svih naučnih istorijskih rezultata koji se decenijama pomno skupljaju i koji predstavljaju neoborive objektivne istine. U tome i jest velika obmana istorije koju danas čine izvesni pripadnici hrvatskog pokreta. Danas u Hrvata (onih koji su u službi pokreta) istorija stoji na onom stupnju na kojem je stajala za Pavla Rittera Vitezovića koji je nastojao da u svom delu »Croatia rediviva Leopoldo Magno Cesare« dokaže da su Hrvati: i Sloveni (Planinski Hrvati), i Srbi, i Bugari, i Tračani, i Makedonci (Crvena Hrvatska, Croatia Rubea) — pa gore na severu Slovaci, Česi, Poljaci i Rusi. On je to radio za bečkog cara, jer je stajao u njegovoj službi i želeo da dokaže njegovo »istorijsko pravost« na takozvani Ilirik. Danas je to svakako smešno, ali iz ovog dela nikla su dva vodeća programa hrvatske politike: ilirski i starčevićanski; jedan, kako bi se danas reklo, jugoslovenski, drugi ekskluzivno hrvatski. »Istoričari« hrvatskog pokreta prihvatili su Ritterovu Croatiam redivivam, doduše bez Srbije, Makedonije i Trakije te slovenskog severa, ali s odlučnim nepriznavanjem srpske »narodnosti« na teritoriju hrvatskog »državnog i istorijskog prava« koji je proširen do najdalje mogućih granica.

Falsifikovanje i lažno interpretiranje istorije vidno pokazuje i cilj takve rabote: odrediti

granice, izdeliti se, da bi se postigla svoja zasebna državnost i narodnost. Ne igra tu nikakvu ulogu što objektivna naučna istorija govori sasama drugačije.

Ali, usprkos svih izrazova, još se nije ozbiljno čula druga strana, u ovom slučaju srpska. Ta strana još uvek hladnokrvno posmatra verujući u konačnu pobjedu razuma i istine. Srbi bi se takođe, kad bi to smatrali za potrebno, mogli snažno pozivati na svoje »istorijsko pravost«, a i s više uspeha nego Hrvati. Narodno i pozitivno pravo srpsko (kad već moramo da govorimo na ovaj način i ovim jezikom) duboko ulazi u telo hrvatskog istorijskog i državnog prava. Srpski element je mnogo jači u Hrvatskoj nego hrvatski u Bosni i Hercegovini. Da bi se izdelili što više Srba, izvesni Hrvati smislili su da su gotskog porekla (!) i da su, za razliku od onih koji su se, kako kažu u svom »naučnom« jeziku, »dotepli i doklatili«, — plemeniti. Ovo se poklapa sa onim Srbima, koji su se »dotepli« u Hrvatsku i koji, kao »neplemeniti«, nemaju svoj rezon detri i treba da ustupe svoje mesto plemenitim gotskim Hrvatima.

Dakle, istorijska nauka koja se gaji u hrvatskom pokretu, stoji na zavidnoj naučnoj visini! Ali, ipak će se jednom i Hrvati sa smeškom na licu pominjati takvih »istoričara« kao što čine i Srbi, kad se pomene ime Lukina Lazića! Jedan deo izvesne štampe hrvatske stalno interpretira takvu preinačenu hrvatsku istoriju. *Treba dokazati da Srba nema sve do Drine; da oni u ovim krajevima nisu igrali nikakvu ulogu kao Srbi nego, ako su je igrali, kao pravoslavni Hrvati.* Iskorišćujući čutanje srpske strane, oni postaju sve smelijiji, istorija u njihovoj službi postaje drzovita, ona bezobrazno izaziva. Tako se i masa uljuljkuje u slatke laži o nekoj svesilnoj, opštevednoj, internacionalnoj veličini, a obratno (tu se misli druga strana) o nekoj lažnoj, nekulturnoj, per-

Rekli biste: na uro. Ne! Na dan! O nadurah, o nagradi za noćno delo (v času trgatve) seveda ni govora. Tu se prestrada gotovo već, kot v vsakem delavskem predmestju.

Največjo škodo v nacionalnem oziru pa nam prizadenejo lastniki teh posestev s tem, da prisilijo to brezpravno rajo, ki živi na njihovi zemlji, da vsako svoje lastno mišljenje in prepričanje v interesu zaposlitve opusti.

Ti ljudje nimajo nobenih pravic. Samo kadar pridejo »presvetla in premisljiva gospa grofica« gledat, kaj bo zopet izsesala iz naše zemlje in naših ljudi, smejo stati vsi, od najmanjšega kalužarja pa do starega očanca lepo po starosti v vrsti in svoji dobrotnici poljubiti roko. To je vse, kar smejo... Morda si boste mislili, da vam hočem pripovedovati pravljice o grajskih gosposi in zaljubljenih vitezi iz časov, ko so naši očetje bili sužnji tujih oblastnikov, na žalost pa je to kruta resničnost v svobodni Jugoslaviji.

Na ta nemška posestva se zatekajo ob nedeljah mariborski nemčurji in tu med preprostimi ljudstvom, s svojimi izživljenimi nastopi, manjšajo vero v moč in bodočnost naše nacije.

Ta problem je v isti meri gospodarski kot nacionalen. Vendar bomo rešili nacionalnega istočasno, ko bomo rešili gospodarskega. Dokler ne bomo vseh teh posestev nacionalizirali, pokupili in odvzeli tujim mrtvim rokam, ne bomo imeli tako varnega obmejnega ozemlja, kakor si ga želimo. *Boris Tonejc.*

— V hribe kolega?

— Ne, temveč na predavanje v Hidrotehnični laboratorij!

ZNIŽANJE ŠOLNIN IN TAKS?

Razne akcije, ki so jih tekom let podvzimali akademiki in univerzitetne oblasti za znižanje oziroma popolno odpravo šolnin in taks, so bile popolnoma brezuspešne. Ne bomo se spuščali več v dokazovanje, da je šolanje po ustavi brezplačno, da je plačevanje šolnin in raznih taks torej protiustavno, da so dosedanje šolnine krivične itd. To je bilo že nešteto krat razmotrivano v našem akademskem in javnem časopisju. Mesto tega hočemo označiti položaj, v katerem se nahajamo danes, ko je o vprašanju šolnin in taks nastopil nov moment. Ne moremo sicer predvidevati, če bo vprašanje res zadovoljivo rešeno, ker zavisi to od Narodne skupščine.

Prejšnji teden je odpotovala v Beograd delegacija Akademске Akcije, da pri merodajnih faktorjih ponovno ponudari zahteve ljubljanske univerze. Poročilo, ki ga je poslala v četrtak, navaja poleg nešteti korakov, ki jih je podvzela, tudi jako zanimivo izjavo, ki jo je dal delegaciji prorektor beograjske univerze: beograjska univerza je stavila ministrstvu prosvete in financ inicijativni predlog za spremembo odmere in pobiranja šolnin. Ta predlog je bil vednost poslan ljubljanski in zagrebški univerzi. O njem bo te dni v skladu s poročilom ministra financ odločal finančni odbor Narodne skupščine. Ker pa se vrši vpis tik pred rešitvijo tega važnega vprašanja, se beograjski akademiki niso hoteli vpisati. Univerzitetne oblasti so hotele pospešiti rešitev vprašanja ter so danes po predhodnem ustremljenem sporazumu z ministrom prosvete odredili, da se vrši vpis brez pobiranja šolnine in brez predpisane takse s kolkom 5 Din. Ta odredba rektorata je začasna mera, katere cilj je, da se določila zakona o šolninah in taksah spremenijo z retroaktivno močjo, da bo rektorat koncem semestra pobral takse in šolnine po novih določilih in ne po dosedanjih.

Po prejemu dopisa, ki ga je poslala Akcija, se je sestel Meddruštveni odbor, ki je razpravljal o novo nastali situaciji. Soglasno je bilo sklenjeno, da se pošlje takoj deputacija k g. rektorju in mu postavi sledeče zahteve:

1. da se prekine vpisovanje po dosedanjem načinu;
2. da rektorat stopi v stik z zagrebško in beograjsko univerzo ter z ministrstvom prosvete, da doseže enake ugodnosti za slušatelje ljubljanske univerze, kakor jih je dosegla beograjska;
3. da z vso močjo podpre predlog, stavljen ministrstvom prosvete in financ od beograjske univerze po sklepu univerzitetnega senata z dne 24. februarja t. l.; predlog predvideva znatno znižanje šolnine in vpisne takse, ki bi znašala po novem predlogu Din 25.—, ter
4. da podaljša vpisovanje za toliko časa, za kolikor bo sedaj, dokler se razmere ne uredijo, prekinjeno.

Poleg tega je izdal Meddruštveni odbor na vse slušatelje Aleksandrove univerze proglas, v katerem jih poziva, da prekinijo z vpisovanjem za toliko časa, da se vprašanje reši. Poleg tega je opozoril tiste, ki so se že vpisali, da bodo, če bo novi zakon sprejet z retroaktivno močjo, dobili denar povrnjen.

Ker g. rektor radi nerazumljivega razloga delegacije ni sprejel, da si je bil v svoji pisarni, se je zglasila pri g. sekretarju in mu izrazila želje in zahteve Meddruštvenega odbora. G. sekretar je obvestil delegacijo o ukrepih, ki jih je za čim hitrejšo in ugodnejšo rešitev vprašanja podvzel rektorat ljubljanske univerze, poleg tega pa ji je sporočil, da bo popoldne o zahtevah Meddruštvenega odbora razpravljala univerzitetna uprava, ki bo na vsak način skušala najti čim zadovoljivejši izhod iz nastale situacije.

Vpisovanje se je tega dne sicer uradno še vršilo, vendar se je kljub temu, da je univerzitetna uprava zabranila plakate s proglasom Meddruštvenega odbora, vpisalo le jako malo slušateljev.

Popoldanska seje univerzitetne uprave je sprejela sledeči sklep, ki je bil takoj objavljen v dnevnem časopisju in na oglašnih deskah univerze: vpisovanje v letni semester se vrši nemoteno dalje. Vendar pa pri vpisovanju ni potreba plačati dosedanje takse Din 100.— in nikake šolnine, pač pa samo prispevek za zdravstveni fond, ki znaša dinar-

V ostalem pa smatramo, da je korupcijo treba uničiti.

jev 30.— in pri juristih še prispevek za biblioteko, ki znaša Din 20.—. Prvi obrok takse in šolnine je treba plačati, če bo amandman o spremembi šolnin in taks propadel, do 15. aprila, drugega do 5. maja in zadnjega do 5. junija. Če pa bo amandman sprejet z retroaktivno močjo za letni semester, se bo šolnina pobrala po novem zakonu. Tisti, ki so se vpisali po starem načinu, bi dobili v tem slučaju denar povrnjen.

O samem predlogu-načrtu za znižanje taks in šolnin, ki ga je predložila ministrstvu prosvete in financ v odobritev beograjska univerza — pa bo razpravljala univerzitetni senat v torek. Ob istem času bo o predlogu razpravljala tudi senat zagrebške univerze in bosta tako obe univerzi podprli, to upamo, predlog beograjske univerze, ki je do sedaj še eden najpovoljnejših, če se že ne more doseči popolnega ukinjenja šolnin in taks.

Nikakor nečemo biti optimisti in verovati, da bo predlog beograjske univerze, podprt od strani ljubljanske in zagrebške univerze, sprejet. Vidimo pa, da je sedaj napočil najugodnejši čas, da se to vprašanje premakne z mrtve točke. Nujna je potreba po skupnem in najodločnejšem nastopu vseh, da se vendar enkrat ukine stara krivična odredba o šolninah in taksah.

MEDDRUŠTVENI ODBOR

Vprašanje reprezentance naše univerze se vleče v nedogled. Vsa prizadevanja akademikov, da bi prišli do svoje najvišje predstavnice, so se doslej končavala in razbijala na raznih zaprekah, ki so bile ali akademiki in njih neenotnost, ali pa momentani politični kurzi, ki jim osnivanje takšnega foruma ni šlo v račun.

Da radi tega ni vse akademsko življenje zaspalo, so bili študentje prisiljeni, da si sami na lastno pest in po svoji uvidevnosti ustvarijo forum, ki bi reševal važna univerzitetna vprašanja in v gotovih slučajih lahko nadomestoval reprezentanco. Snovali so se meddruštveni in medstrokovni odbori, v katerih so se

fidnoj i tiranskoj manjini kojoj je jedini spas i održanje u eksploataciji onih prvih. Danas su laži toliko uvrežene da se iznošenje objektivnih činjenica smatra kao provokacija, a to zato što je laž proglašena dogmom o kojoj nema diskusije. Veličine se ne mogu graditi na činjenicama kojih nema, zato su i takvi radovi i gradnje momentane kao što su momentani i veliki šareni mehuri penušave sapunice. Danas se o hrvatskoj narodnoj istoriji veoma mnogo govori, ali se strahovito mnogo prećutkuje. Istorija je veliki i neprekidni tekst koji je od retka do retka logično povezan. Ništa se iz njega ne može svojevotno iskidati. Doduše, može se tu proizvoljno izneti nešto što se sviđa, pa onda taj jedan deo citirati bez, one veze s kojom tek čini celinu. Tako i u Svetom pismu možemo pronaći polovične izreke, pa onda pomoću njih utvrditi da »nema Boga« — jer smo pregledali ono što dolazi iza toga — »reče bezumnike«!

Johannes Müller je rekao: »Ko obećaje da će sagrađiti kuću, pa joj udara temelje na pesku ili pravi kuću od karata, taj je varalica. A to je i političar bez poznavanja istorije i statistike.«

Tu skoro je izašla jedna »istorija« g. Josipa Horvatha, urednika »Jutarnjeg lista«, sa naslovom »Politička povijest Hrvatske. Ljudi i ideje. Kroz stotinu godina hrvatske politike«. Ovo je takozvano obzoraško (obzoraško današnje odnosno Tipografijino) tumačenje hrvatske istorije. Ta knjiga nema nikakvu naučnu vrednost, najviše možda pripovedačku, to je novinarsko pripovedanje događaja u kojima je, na primjer, veoma važno da su se začetnici ilirskog pokreta sastajali u Kapucinskoj ulici br. 11 — i pripovedač je srećan što je za začetnike ilirstva pronašao onovo ime — »idejna grupa iz Kapucinske ulice«, dakle, u stvari, »kapucinski pokret«.

Ta je knjiga zanimljiva za današnje vreme po tome što se u njoj nastoji prikazati istorija Hrvatske od 1832 naovamo onako kao što je interpretira »Obzor«. Karakterističan je prikaz godine 1848. Četrdesetosme Srbi i Hrvati prvi put istupaju kao jedan narod, to je ideja 1848. i to naročito naglašuje istorija. Srpski narod u široj Ugarskoj, uz mađarski, dao je najviše žrtava, najstrahovitije i najkrvavije je osetio šta znači boriti se za slobodu i »slatku naciju«. Istrebljena su čitava sela i naselja srpska, ceo narod srpske Vojvodine učestvuje u strašnom građanskom ratu za koji savremenici kažu da svet takav ne poznaje od peloponeskih ratova. Dvadeset godina ne pokazuje srpsko stanovništvo nikakav prirast prema stanju od 1847, jer ga je toliko izginulo za srpskog pokreta. A tu je ideja: sloboda i nacija. Do početka 1849 ima srpski narod protiv sebe ne samo Mađare nego i svu carsku vojsku u Ugarskoj. Pomažu ga samo braća iz Srbije. Srpski je narod krvavo bori ne samo za svoju slobodu i naciju nego i za onu »idejne grupe iz Kapucinske ulice«, jer su Srbi proglasili istovetnost svojih težnji sa težnjama Hrvata. Od maja meseca 1848 on deluje za tu ideju na bojištima Južne Ugarske ali g. Josip Horvath suho i škrtu uvodi Srbe u svoju odnosno Tipografijinu interpretaciju četrdesetosme, beležeći nekoliko data koja označuju nešto manje nego je i samo sporednost.

To je ta tendencija, to je u skladu sa današnjim političkim programom hrvatskog pokreta, ali niti je istorijski tačno niti je to istorija. To je neozbiljno i smešno, tim više što su ljudi i ideje g. Josipa Horvatha stavljeni pod uzvišenu sentencu neoplatonika Amoniusa: »Amicus Plato, sed magis amica veritas«!

U prvi mah sve to može da služi hrvatskome pokretu, jer on još nije naišao na odrešitog protivnika. Staviše, jedan od gospode poslani-ka, inače profesor sociologije, ignorirajući isto-

riju i pretpostavljajući joj politički moment, u svome je govoru prihvatio istorijske obmane i zablude koje se danas proizvode u hrvatskom pokretu kao polaznu tačku srpsko-hrvatskog sporazuma. Gospodin profesor, koji možda odlično poznaje sociologiju, čini se da veoma slabo poznaje svoju narodnu istoriju.

Najveća je želja svakog iskrenog Srbina i Hrvata pravdati i iskren sporazum. Ali, za takav sporazum treba da bude čist vazduh, oslobođen od svih obmana. Ne mogu Hrvati tražiti sporazum falsifikujući one momente koji u tom sporazumu igraju veoma važnu ulogu. Danas Hrvate niko ne provocira, a šta rade oni? Provociraju svoju vlastitu istoriju, provociraju drugu stranu sporazuma — nijedan njihov politički gest nije zadahnut iskrenošću sporazuma. Dok ga oni traže i spremni su da ga sklapaju, s druge ga strane ruše i bacaju krivicu ne na sebe nego na one koji su spremni da taj sporazum iskreno prihvate. Hrvati su stvorili jugoslovenstvo, Srbi su ga prihvatili, a danas Hrvati napadaju Srbe zbog jugoslovenstva što su Srbi i opet stvarno najviše doprineli: žrtava da bi se ostvarila suština jugoslovenske misli — zajednička država Južnih Slovena. I ne samo to. Hrvati iz hrvatskog pokreta nastoje, na temelju iskrivljenih istorijskih činjenica, »dokazati« kako Srbi nemaju pravo da bivstvuju ne samo u onim zemljama, u koje su kasnije došli, da bi ih krvlju svojom odbranili, nego ni u onima koje su od vekova bile srpske i koje Srbima od vekova pripadaju. Hrvati traže od Srba da oni stvaraju atmosferu za sporazum, Srbi to i čine, a što čine Hrvati? Oni utvrđuju svoje »etničke granice« na Drini, govore o hrvatskoj Vojvodini, hrvatskoj Atini, govore o onome što istorija, kao objektivna znanost, ne poznaje. Zamisao ilirizma bila je velika zato što je bila altruistička — i srpska, i hrvatska, i slovenačka, i bugarska — jugoslovenska. Ekskluzivno hrvatstvo ne

može biti veliko zato, što je egoistično, što je otimačko — ne za široku zajednicu svih nas, koji živimo na ovom šavu zemaljskome, nego samo za sebe zato što hoće da se izdigne na štetu zajednice i što nema osećanja pripadnosti jednoj velikoj i dubljoj celini.

I danas treba istorija da stoji u službi takve ideje i takve propagande! Istorija treba obmanama da dokaže ono što joj kao nauci nije poznato. Hrvatski narod može da se danas upliviše nesolidnim pojedincima, može i da veruje u ono, što mu se propoveda — ali, mogao bi se ljuto razočarati i gorko požaliti obmane koje je prihvatio kao istinu. Srbi hladnokrvno prate sve ono, što se zbiva, i njima je danas važnije da očuvaju ovu državu, nego da Hrvatima dokažu kako je ear Dušan poklonio Stonski Rat Dubrovniku i kako Dubrovčani nikada nisu govorili ni pisali, da su Hrvati već ili Slovini ili Srbi; kako su na otoku Mljetu bili pravoslavni manastiri i kako hrvatska država nikada nije prešla granicu Neretve, a Matej Ninoslav i Kulin zvali sebe i svoj narod »Serbljima« itd.

Ono što nam nalaže istorija, ono što nam nalažu neoborive činjenice i istine, to je da ovu državu treba sačuvati, održati za nas i za potomke naše. Hrvati su stvorili jugoslovensku ideju, Srbi su je ostvarili — i država je naša njen rezultat. To je činjenica i istina, i onaj koji će uneti više snage, razhora i ljubavi za očuvanje ove tvorevine, taj će biti dostojniji i svoj naroda, bilo srpskog bilo hrvatskog.

Za sve druge vredi ona već citirana izreka Johannes Müllera: »Ko obećaje da će sagrađiti kuću, pa joj udara temelje na pesku ili pravi kuću od karata, taj je varalica...«

Zagreb.

—nin.

Pričujoča številka se je zakasnila usled tehničkih ovir. Prosimo naše čitatelje, da to blagohotno upoštevaju! —

reševala pereča študentska vprašanja. Vendar pa je bilo delo vseh teh odborov oteženo vsled tega, ker niso predstavljali neke strnjene celote. Manjkala so pravila, po katerih bi bila točno določena njih funkcija.

Letos se je tudi temu hotelo priti v okom. Po skoro enoglasnem mišljenju vseh je bil osnovan Meddruštveni odbor ter zanj izdelana pravila, ki pa so pri delu društev naletela na velik odpor. Pravila so sprejela sledeča društva, ki sedaj sodelujejo v Meddruštvenem odboru in ki brez dvoma predstavljajo veliko večino vseh ljubljanskih študentov: Društvo slušateljev juridične fakultete, Društvo slušateljev filozofske fakultete, Društvo medicincev, Društvo slušateljev teološke fakultete, Jadran, Edinstvo, Klub jugoslovenskih akademikov iz Trsta, Gorice in Istre, Akademski podružnica Ciril-Methodove družbe, Danica, Saviča, Zarja, Kladivo, Cirilsko društvo bogoslovcev, Akademski zveza, Pododbor SJNAO, YMCA.

Toda povrnimo se k grupi, ki v Meddruštvenem odboru ni hotela sodelovati, oziroma je njegovo delo hotela ovirati. Omenili smo že, da je večina akademikov bila mnenja, da se letos osnuje meddruštveni odbor in ne Medstrokovni, kot je obstajal lani. Do tega prepričanja je moral priti vsakdo, kdor je imel vpogled v delovanje Medstrokovnega odbora, ki se je radi tega, ker so se v njem največkrat reševala vprašanja, ki niso imela strogo strokovnega značaja, izkazal za preozkega. Poleg tega ni predstavljala one večine akademikov, ki jo sicer lahko predstavlja Meddruštveni odbor. Vse to je dovedlo do že omenjenega prepričanja, da je edina rešitev iz položaja, v kakršnem se nahajamo, osnivanje Meddruštvenega odbora, v katerem bi se lahko poleg strokovnih reševala tudi vprašanja, ki posegajo na kulturno polje in reševanje katerih je akademikom dolžnost. Grupa društev, ki jo sestavljajo: Zveza strokovnih klubov tehniške fakultete, Slovenski klub in Njiva, se z osnovanjem Meddruštvenega odbora ni strinjala, dasi je baš predsednik Zveze bil oni, ki je stavil predlog za osnivanje Meddruštvenega odbora. V splošnem pa se je moglo takoj v začetku opaziti značilno dejstvo, namreč, da gornji moment, ki so ga stalno ponavljali, ni bil za njih abstinenco glaven. Glavno je bilo to, da bi ostali v Meddruštvenem odboru le malo uvaževana manjšina, ki ne bi mogla odločilno vplivati na delovanje odbora in bi bila prisiljena le silitirati sklepe drugih. To pa jim nikakor ni šlo v račun. Zato so se začeli izgovarjati, da so pravila Meddruštvenega odbora »nedemokratična« (vemo prav dobro, kaj si oni predstavljajo pod demokracijo, zato se ne razburjamo in omenjamo ta njihov izgovor le kot kuriozum), da je nesmisel voditi razgovore o akademskih vprašanjih s tako veliko grupo, kot jo predstavlja Meddruštveni odbor (ali ni to vendar demokratično?) itd. Z eno besedo: njih taktika, ki pa je bila popolnoma prozorna, je bila v tem, da skušajo delo Meddruštvenega odbora onemogočiti.

Treznost misleča večina limanicam ni nasedla, ker je smatrala, da se bo delo v korist našega študenta vršilo lahko prav tako brez njih, kakor z njimi, če ne celo lažje.

Zanimiv in značilen zaključek, ki ga lahko izvlečemo iz vsega gornjega, nam pokaže ljudi, »ki jim je delo za akademika nad vse«, v njihovi pravi luči. Letos so pokazali, kdo prav za prav so. Vsa leta, ko jim je sodelovanje z ostalimi šlo v račun, so z njimi sodelovali. Ko pa so se letos prilike obrnile, je bilo naenkrat tudi konec njihovega interesiranja za študenta ter njegove probleme. Tisti, kdor jih pozna, je že šel, pa bo še šel, z omalovaževanjem preko njih. Hoteli bi le, da jih spoznajo v pravi luči tudi oni, ki so bili toliko nepredvidni, da so ves čas nasedali njim, dvoreznim borcem za demokracijo, pravico, študenta, narod itd., itd.

DELEGACIJA AKADEMSKE AKCIJE V BEOGRAD

V torek 2. marca je odpotovala v Beograd delegacija Akademski Akcije, da pri merodajnih faktorjih ponovno poudari zahteve in potrebe Aleksandrove univerze, da zainteresira zanje vse naše parlamentarce in se pozanima za usodo predlogov in amandmanov, ki jih je stavil rektorat ljubljanske univerze. Delegacija sestavljajo gg. Orožen, Kavčič in Štular. Delegacija je posetila (po poročilu, ki smo ga prejeli do zaključka redakcije) prorektorja beograjske univerze, s katerim je razpravljala o stališču beograjske univerze do splošnih univerzitetnih vprašanj, o tehničnih in medicinskih uredbi, o univerzitetnem zdravstvenem fondu, o uredbi o združevanju univerzitetnih slušateljev, o železniških olajšavah za akademike in o vprašanju šolnin in taks. Poleg omenjenega poseta je vršila še druge nameravane intervencije, o katerih bomo pri nesli podrobno poročilo, ko se delegacija vrne v Ljubljano.

„Zagrepčanin o ljubljanskim prilikama“

Povodom mog članka v prošlom broju »Naše misli« razvila se polemika izmedu »Jutra« i »Slovenca« koja me, pravo rečeno, nije suviše iznenadila. Naročito me nije iznenadilo pisanje »Slovenca«, koji, naravno, stvar iskorišćuje u svoje svrhe. To je sasvim prirodno i malo me zanima, pa zato i ne mislim da odgovoram na njegove članke. Ali, žao mi je što moram odgovoriti »Jutru«; žao otuda što, ipak, nisam mislio da će mi taj list odgovoriti na toliko žalostan način na koji je to učinio.

Naslov »Jutrovog« odgovora glasi: »Jutrova poročila o španski vojsci« (»Jutro« od 5. marta 1937). Moj članak u »Našoj misli« ima 111 (stojedanaest) redova; od toga je 9 (devet) posvećeno španskom pitanju (dve rečenice). U tim dvema rečenicama ja niti najmanje ne dajem »odučka« svom oduševljenju za Frankovu vojsku, kako to neistinito veli »Jutro«, nego tražim da se o Španiji piše objektivno i to naročito u nacionalnim listovima. Mislim da je to opravdano. Na to mi »Jutro« odgovara, da piše objektivno (žalim, ali ja samim rečima ne verujem nego se oslanjam na vlastita opažanja) i ukazuje mi na primer »Politike« i »Vremena«. Da sam ja samo i sanjao da »Jutro« pretenduje na to da bude na istoj liniji sa tim listovima, molim neka mi ne veruje da nikada ne bih pisao svoj članak. Napisao sam ga zato što sam mislio da nacionalna štampa ima naročite dužnosti, pa sam bio slobodan da na te dužnosti ukažem, jer sam smatrao da je možda zanimljivo što o tome misli omladina ili bar jedan deo omladine. »Jutro« me ovde demantuje i time dokazuje da je moj članak bio opravdan.

Zao mi je što je »Jutro« zaboravilo da odgovori na ono što sam napisao u ostala 102 reda. Čini mi se da tamo ima mnogo važnijih stvari nego što je građanski rat u Španiji.

Najzad, vrlo je lepe od »Jutra« što priznaje da mi odgovora samo zato što je »Slovenec« reagovao na moj članak. Ako bi mi bio potreban još koji dokaz o opravdanosti mog članka, ovde bih ga imao. To što misli omladina, to je, dakle, potpuno sporedno, to je mladalački nezrelo i preko toga treba preći na dnevni red — izuzev ako se povodom toga može polemizirati sa »Slovencem«. Vrlo krasno, zaista vrlo krasno. Ponavljam iz prošlog članka: »Meni se čini da su ovakve prilike... moguće samo u sredini gdje se svaki pokušaj koji bi htio da unese novog shvatanja, tumači kao bogohulnički napadaj, »današnje« omladine na časne starine koje su tabu.« Time zaključujem i najdobronamernije preporučujem »Jutru« da se malo više obazire na mišljenje mladih ljudi jer bi mu se bagatelisanje jednoga dana moglo osvetiti.

Moram još dodati i to — jer sam čuo raznolike komentare — da za moje napise nosim punu odgovornost ja, a ne uredništvo »Naše misli« kome i ovde zahvaljujem što mi je omogućilo da iznesem mišljenje moje i mojih prijatelja.

Zagreb.

Marko Žuč.

Še eno mišljenje

USODNA POMEMBOST IDEJNE RAZDELITVE SVETA. — VERA V ZAKONITI ORGANSKI RAZVOJ. — PROBLEMATIKA MEDNARODNEGA ŽIVLJENJA. — ZLORABA RELIGIOZNEGA BOJA. — ŠPANJA IN NJENO OZADJE.

Velika večina evropskih držav je v teoriji in praksi odklonila gesla Nürnberga in obojnega Rima iz mnogih tehničnih načelnih razlogov. Predvsem bi njih usvojitev usodno razklala človeštvo v dva nepomirljiva, drug drugega popolnoma izključujoča idejna svetova, katerih izzvani soudar bi zapusti v svoji neprizanesljivosti danes še nepredstavljivo katastrofo. Zmaga gesel, po katerih naj bi se izvedla, z namenom vprizoriti moderno križarsko vojno, grupacija sil v mednarodnem življenju na izključno ideološki osnovi, bi nedvomno pomenila eno najstrašnejših tragedij človeštva, saj so vse težje v preteklosti redno združene z nazorskimi konfliktami. Vzporediti bi jo mogli s srečanjem religij islama in krščanstva ali z ločitvijo protestantizma od katolicizma. Tudi takrat so padala današnjim analogna gesla in v znamenju nerazsodnega verskega fanatizma, ki je bil edini odločujoč kriterij za opredeljevanje, so krvaveli in se izčrpavali narodi, da so bili končno nagrajeni s splošno revščino, podivjanostjo in barbarstvom, kot posledico.

Odgovorni državniki pa niso zavrnili teh pozivov na duhovno ločitev človeštva samo zato, da odvrnejo od njega usodno, neposredno srečanje dveh sodobnih mistik, dveh od starih nič manj dogmatičnih in fanatičnih religij, temveč tudi zato, ker vsebuje organizacija mednarodnega življenja na ideološki osnovi, po svojem smotru, zanikanje temeljnih načel današnjega meddržavnega pravnega reda: načela integritete in suverenosti. K temu je gotovo mnogo prispevala vera v veljavnost zakonov, ki z vsa doslednostjo uravnavajo organski razvoj v človeštvu od nevzdržljivih ekstremov v korist resnice in napredka. Kakor bo po teh pravilih gotovo rešen ruski narod današnjega trpljenja, tako gotovo bo po njegovi zaslugi oplojeno vse človeštvo.

Današnje meddržavno in mednarodno sožitje je mnogo prekomplikirano, da bi njegovo uravnavanje mogli reducirati na izključno svetovno nazorske osnove. Politični, kulturni in gospodarski interesi subjektov mednarodnega dogajanja so mnogo preveč prepleteni, da bi jih mogla zadovoljiti idejna solidarnost. Premalo se še spoštujejo in praveč kršijo prava nacionalna načela — značilno, da ravno s strani njih najbolj kričavih branilcev —, da bi preko iz tega izvirajočih nasprotstev, mogla ravno imperialistična nacionalna misel poslužiti kot moralna podlaga združevanja proti katerikoli drugi ideologiji. Ko si bodo nepopačeni nacionalni principi priborili absolutno veljavo, ko bo čutil vsak narod zase popolno kulturno, gospodarsko in politično življenjsko varnost, šele takrat bodo ostvarljive iskrene, solidarne mednarodne fronte v obrambo človeške kulture. Če kdaj in kje, potem v današnji mednarodni problematiki in v vodstvu zunanje politike ni mogoče slediti mnogim narodom ideološkim čustvom, če hočejo v zdravem egoizmu ohraniti svojo lastno nacionalno eksistenco. Mar nam ne nudi ravno naš čas mnogo, naravnost karakterističnih primerov, kako se krijejo zunanje-politični interesi mnogih držav, ki imajo notranje povsem različne režime in da se diametralno križajo z notranje idejno si mnogo sorodnejšimi? Zato tudi opredelitev sil niti približno ne kaže podoče, ki bi odgovarjala pozivom in željam Nürnberga in obojnega Rima. V svoji treznosti in realnosti znajo narodi o pravem času in na pravem mestu ločiti zunanje od notranje državne politike, ki brez paradoksa povsem razumljivo in opravičljivo lahko združijo na zunanje-političnem terenu dve notranje idejno si popolnoma nasprotujoči sili.

To dejstvo da jasno in otipljivo slutiti, kako malo iskrena mora biti na-

mera, ki si jo je v svoji namišljeni večvrednosti in izvoljenosti za neko vzvišenejšo, izbrano, aktivno mesiansko naloge, nadel z mnogimi »postranskimi« računi nemški narod skupno s svojimi dostojnimi pomagači. Vsaka, še tako malo pronicljiva glava mora spoznati, da je vse ono »postransko« glavno, pa naj se imenuje »izraz ohranitvenega gona«. Tako zamišljen propagirani religiozni boj zdrkne z visokega namena, očuvati človeško kulturo pred opasnostjo marksističnega materializma, na nizkotno sredstvo germanske ekspanzije proti Slovanstvu in z njim nemški narod z vloge kulturonošca na vlogo osvajača. Edini smisel in vrednost nazorskega boja leži v možnosti njega zlorabljanja. Izgleda pa, da se mnoge nacionalne države ne bodo dale vpreči v ta slabo maskirani imperialistični voz, kakor bodo v današnjih priklakah znale vsaka zase preprečiti eventualno nevarnost komunističnega barbarstva.

Poborniki ločitve človeštva v dva sovražna idejna tabora so v samem početku doživeli načelen poraz. Nürnberg je ostal kot teoretična priprava in poskus, brez potrebnega in zadovoljivega odmeva. Dobrodošla je zato bila Španija, ki naj postane s posegom zunanjih sil v razplet tragedije primer ne samo teoretične in duhovne, temveč tudi praktične in stvarne opredelilive. Samo v tej zvezi lahko razumemo pomembnost in dalekosežnost Španije, ki bi sicer ostala vsled svoje odrezanosti od sveta pozorišče ponovne nesreče nemirnega in temperamentnega, že mnogokrat izmučenega naroda. Tako pa ni ona niti malo poprišče samo ideološke borbe. Mar ni bilo to dejstvo vzrok spora med Unamuno in Frankom? S tem ozadjem gledana postaja opredelitev mnogo težja in usodnejša, a pri vsem tem združujeta obe domači bojujoči se stranki, nacionalizmu enako tuje in oddaljene najheterogenejšee elemente: od inkvizitorske reakcionarnosti na eni strani, do edinstvene španske anarhičnosti na drugi.

Primitivno se zato sliši trditev, da za pravega nacionalista sploh ne obstoji vprašanje ali dvom glede opredelilive, kakor se nam zdi neutemeljeno in neumestno mišljenje, da bi se mogel kdo pustiti v tako usodni stvari zapeljati od provincialne ozkosti, zaslepljenosti ali političnih prepričkov. Stališče, ki ga kdo zavzame do španskega vprašanja, prav tako ne more biti merilo njegove nacionalnosti.

V zadnji številki »Naše misli« sta bila na zadnji strani priobčena dva članka, ki drug drugega izpopolnjujeta. Vsebujeta velike in težke besede na naslov našega nacionalnega in naprednega tiska. Kot izraz piševih nazorov pa imata samo subjektivno vrednost, kakršno ima seveda tudi pričujoči članek, ki skuša z druge strani osvetliti usodna dogajanja v svetu. Pri tem moramo upoštevati, da je naš čas preveč zamotan, da bi mogli v mednarodnem življenju operirati s poštovanjem, seštevanjem in odštevanjem in tako stati na matematično zanesljivem piedestalu in z njega propovedovati avtoritativno modrost, ki lahko meji pri vsej samozavesti in dobri volji na naivnost.

Kar se »Slovenca« tiče, bi mu svetovali, da posveti nekoliko več pozornosti onim člankom v »Naši misli«, ki so se njega bolj neposredno tikali, mesto da tako vsiljivo pristavlja k omenjenima svoj črni lonec. Sicer pa pričakujemo, da bo on vsak čas iznesel predlog, da pošljemo Franku na pomoč naše dične divizije, kjer bodo imele priliko boriti se ramo ob ramo s Paveličevimi ustaši.

j. č.